

Rešerše a vyhledávání

...hledáme dokumenty a informace

Martin Krčál

Co řeší
informační
služby?

Co je rešerše?

- soupis záznamů dokumentů

x

- souhrn faktografických informací

- výběr dle věcných a formálních hledisek

- ❖ téma, jazyk, typ dokumentu, časové vymezení,...

- recherche (FRA) = vyhledávání, pátrání, výzkum, bádání

Dělení rešerše dle úplnosti

■ úplná

- ❖ všechny dostupné info a dokumenty, které odpovídá tématu rešeršního dotazu

■ výběrová

- ❖ výběr info a dokumentů
- ❖ dle zadání uživatele
- ❖ např. rešerše orientační – první rychlá orientace v dané problematice

Dělení rešerše dle druhů dokumentů

- druhově komplexní
  - ❖ zahrnuje všechny druhy dokumentů
- jednodruhová
  - ❖ pouze jeden druh dokumentu
  - ❖ např. pouze články
- vícedruhová
  - ❖ dva nebo více druhů dokumentů
  - ❖ např. články a normy

Dělení rešerše dle času

■ jednorázová

- ❖ k určitému datu

■ doplňková

- ❖ provede se doplňující rešerše, neděje se periodicky

■ průběžná

- ❖ nepřetržité sledování
- ❖ výsledky vydávány periodicky
- ❖ např. výstřižková služba knihoven

Dělení řešerší dle způsobu zpracování

- ruční

  - ❖ klasické řešerše bez PC

- strojové

  - ❖ prostřednictvím PC a automatizovaného řešeršního systému

- kombinované

Co je potřeba promyslet???

- zdroje

- ❖ tištěné x elektronické

- druhy dokumentů

- ❖ články x knihy x ...

- časové vymezení

- jazykové vymezení

- geografické vymezení

- výstupy

- ❖ způsob uspořádání záznamů
- ❖ např. ABC (názvy, autor), chronologicky (asc, desc)

Metodika řešeršní činnosti

■ 3 fáze řešerše:

- ❖ příprava řešerše
- ❖ informační průzkum (vyhledávání)
- ❖ zpracování výsledků

Příprava řešerše

- formulace řešeršního požadavku
  - ❖ objednávka, pohovor s uživatelem
- analýza řešeršního požadavku
  - ❖ definice klíčových pojmů, vztahy
  - ❖ využití klasifikací a tezaurů
- volba zdroje či zdrojů informací
  - ❖ jeden osvědčený zdroj x více zdrojů
  - ❖ primární, sekundární, terciální
- volba řešeršní strategie
- neexistuje již hotová řešerše???
- **NE** ⇒ formulace řešeršního požadavku

Vyhledání = informační průzkum

- zjištění (ne)existence již hotové rešerše
- vyhledávání na vlastním pracovišti
  - ❖ vlastní zdroje a DB
  - ❖ knihy, slovníky, encyklopedie, soupisy
- rozšíření na jiné knihovny, zdroje,...

Volba řešeršní strategie

- strategie stavebních kamenů
  - ❖ kombinace výsledků vyhledávání pomocí AND
  - ❖ mění jedno z klíčových slov a jedno zůstává stejné
  - ❖ např.:
    - knihovní systémy AND Library 2.0*
    - knihovní systémy AND vyhledávání*
    - knihovní systémy AND fasety*

Volba rešeršní strategie

■ strategie rostoucí perly

- ❖ postupné rozšiřování dotazu a doplňování o další klíčová slova
- ❖ cílem získání více vhodných dokumentů
- ❖ mění jedno z klíčových slov a jedno zůstává stejné
- ❖ např.:

moderní knihovní systémy AND Library 2.0

pokud málo dokumentů - rozšíření:

knihovní systémy AND Library 2.0

Volba rešeršní strategie

■ Strategie osekávání

- ❖ zužování dotazu
- ❖ zpřesňování klíčových slov
- ❖ cíl: snížení konečného počtu záznamů
- ❖ např.:

(knihovní systémy AND Library 2.0) NOT fasetové vyhledávání

Jazyky v procesu vyhledávání

■ přirozený jazyk

- ❖ jazyk autorů, zadavatelů řešerše, zpracovatelů, ... → nepřesný, mnohoznačný

■ selekční jazyky

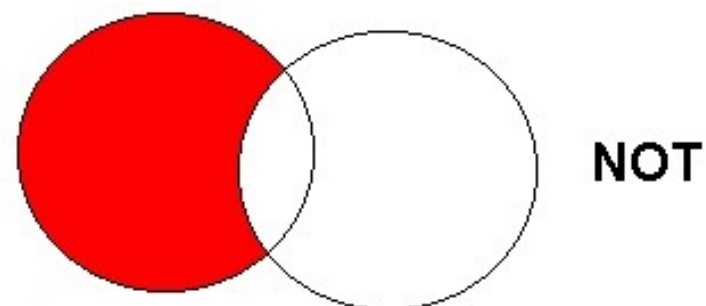
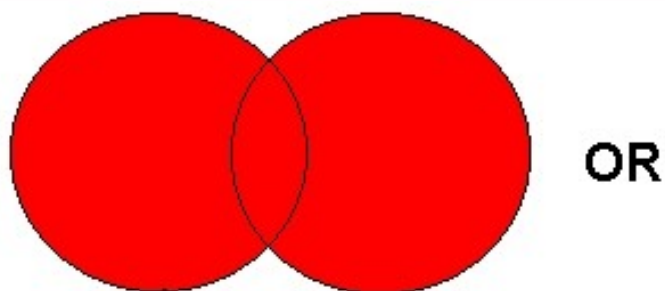
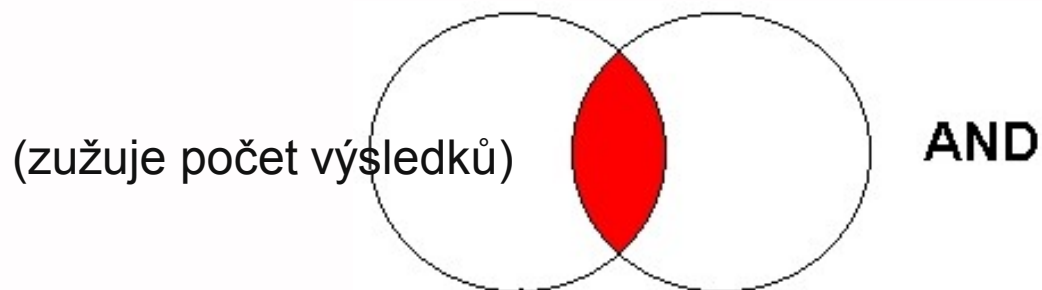
- ❖ pro organizaci dokumentů v systémech

■ dotazovací jazyky

- ❖ pro zadání dotazu ve vyhledávacích systémech

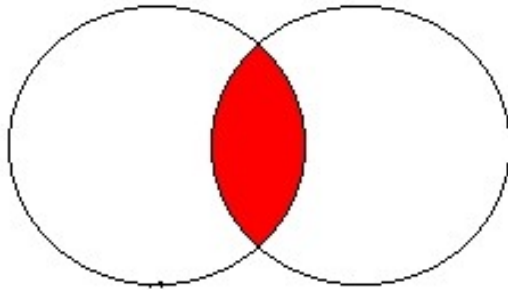
Booleovské vyhledávání

- operátor **AND** – průnik, logický součin
- operátor **OR** – sjednocení, logický součet
- operátor **NOT** - logická negace

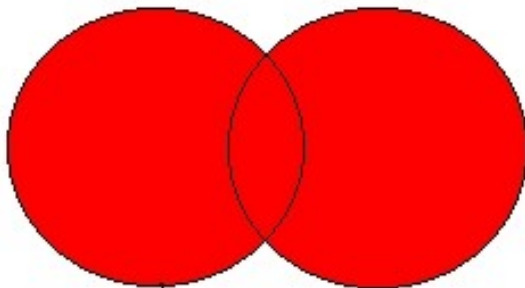

Jak fungují? - přiřadíte

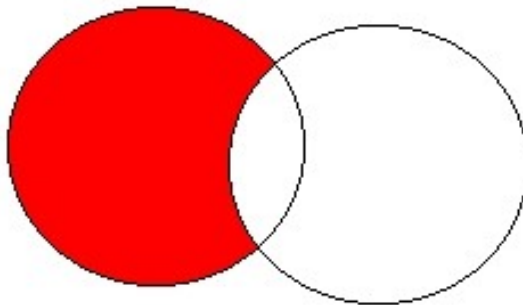
AND

rozšiřuje počet záznamů

OR

snižuje počet záznamů

NOT

Další operátory

- proximitní operátory

- ❖ near, n/4

- krácení termínů (truncation) *

- ❖ educat* najde educator, educated, education

- zástupné znaky (wild cards) ?

- ❖ educat?? najde educator, educated, nenajde education

- fráze

- ❖ „modern technology“

Negativní řešerše

- vyčerpáme všechny zdroje, ale...
- ...žádný záznam
- info pro zadavatele
  - ❖ o dané problematice nebylo nic publikováno
  - ❖ špatně formulované téma

Zpracování rešerše

- ČSN 01 0191. *Formální úprava jednorázových bibliografických soupisů*. 1980. 8 s.
- ČSN 01 0198. *Formální úprava rešerší*. 1973. 4 s.
- **obě normy nejsou platné**
- při úpravě výstupů se dále využívají

Struktura rešerše

■ povinné časti:

- ❖ titulní list
- ❖ analytický list
- ❖ základní část

■ volitelné časti

- ❖ rejstříky
- ❖ obsah

Titulní list

- výraz „Rešerše“
- upřesnění rešerše
  - ❖ druh dokumentu, časové a geografické vymezení
- u průběžné se uvádí, na kterou rešerši navazuje
- evidenční číslo rešerše
- název a adresa organizace
- MDT, případně jiná klasifikace, předmětová hesla, KW, descriptor

Titulní list

- název řešerše
  - ❖ co nejpřesněji vystihnout téma
- překlad názvu do jednoho světového jazyka - angličtina (nepovinné)
- jméno, příp. pracoviště a funkce zadavatele (nepovinné)
- datum vypracování řešerše
- počet záznamů řešerše
- jméno zpracovatele

Analytický list

= informace o zpracování rešerše

- druhy dokumentů
- časové vymezení
- jazykové vymezení (volitelné)
- geografické vymezení (volitelné)
- způsob uspořádání záznamů
  - ❖ např. ABC (názvy, autor), chronologicky (asc, desc)
- text dotazu rešerše od zadavatele (v)

Analytický list

- výčet a charakteristiky informačních pramenů použitých u řešení
- přehled použitých zkratk + význam
- další vysvětlivky, poznámky,...

Základní část

- soupis záznamů dokumentů
- dle citačních norem (stylů), požadavků uživatele, instituce,...
- lze rozšířit o anotace
- uložení zdrojového dokumentu
  - ❖ URL, knihovna,...
- stránky rešerše se číslují mimo titulní list

Jak jste vyhledávali?

- ukázka postupu řešerše:
  - ❖ http://www.ukb.muni.cz/kuk/animace/eiz/Reserse/reserse_praxe.html
- [další animace KUK](#)
- [Kurz Knihovny JČU](#)

Redukované texty

- obsahová analýza
- z plného textu
- sémantické redukce obsahu (informací)
- komprimace vybraných info
- přirozený nebo umělý jazyk
  - ❖ věty, klíčová slova nebo znaky
- kratší
- vzniká **nové dílo** ⇒ vychází z originálu

Funkce RT

■ signální

- ❖ existence textu

■ substituční

- ❖ nahrazení čtení celého textu

■ selekční

- ❖ pro vyhledávání literatury
- ❖ RT v katalogu ⇒ **ano nebo ne???**

■ ostatní

- ❖ tématické shluky (podobné dokumenty)

Historie RT

- redukce = běžná součást života
  - ❖ pravěké malby, záznamy bitev, beletrie
- od 16.stol. – zprávy o dílech
  - ❖ mezi učenici (humanismus, šíření info)
- 19. stol. – rozvoj vědeckých časopisů
  - ❖ indexové, abstraktové, referátové časopisy, oborová specializace
- 2/2 20. stol. – rozvoj PC a ICT
  - ❖ katalogizace, automatická indexace a abstrahování, abstraktové DB, online rozhraní, propojení s FT, RSS, alerts,...

Dvě cesty RT

- odborná literatura
- beletrie
- **Rozdíly???**

Typologie RT

Extrakt =výťah (extract)

- věty z dokumentu
- nevznikají nové formulace
- cíl: **vystihnout obsah dokumentu**
- zásada neutrálnosti
  - ❖ nemá se manipulovat s obsahem

Resumé (resume, summary)

- shrnutí, souhrn
- rekapitulace přečteného textu
  - ❖ nemá funkci signální a substituční
  - ❖ na konci dokumentu
  - ❖ shrnutí nejdůležitějších poznatů
  - ❖ pro ty, co už text četli (doplnění orientace, správné pochopení)
- druhy
  - ❖ autorské
  - ❖ redakční

Abstrakt (abstract)

- zaměřuje se jen na text
  - ❖ nehodnotí, chybí doplňkové informace
- rozsáhlejší než anotace
- části abstraktu
  - ❖ cíle
  - ❖ použitá metodologie (v rozsahu nezbytně nutném pro pochopení)
  - ❖ výsledky a závěry
  - ❖ vedlejší informace – to co nemá souvislosti s cílem dokumentu, ale je důležité

Umístění abstraktu

- co nejbližší začátku dokumentu
- časopis
  - ❖ pod nadpis a autora
- samostatná publikovaná zpráva
  - ❖ titulní list, dokumentační list, první lichá strana před obsahem
- monografie, VŠKP
  - ❖ rub titulního listu nebo následující lichá stránka
- samostatné abstrakty kapitol
  - ❖ na první stránku kapitoly nebo před ní

Abstrakt (abstract)

■ druhy (dle počtu dokumentů)

- ❖ monografický - 1 dokument
- ❖ přehledový - dokumenty na vybrané téma

■ druhy (dle obsáhlosti)

- ❖ informativní - i substituční funkce, podrobnější, technické a přírodní obory
- ❖ indikativní - signální funkce, kratší, společenské a humanitní vědy, častější

■ druhy (dle autora)

- ❖ autorský - píše sám autor
- ❖ kritický - odborník na téma, text by neměl být hodnocen (např. knihovník)

Abstrakt (abstract)

■ druhy (dle uspořádání témat)

- ❖ analytický - dle věcných hledisek, nemusí odpovídat uspořádání původního dokumentu
- ❖ výběrový - dle určitého hlediska (např. skupina čtenářů, požadavky instituce apod.)
- ❖ strukturovaný - ne text, ale formou bodů (metody, cíle, východiska,...) a k nim jsou navázána fakta, přehledné

Abstrakt (abstract)

- modulární abstrakt

- ❖ 4 složky – anotace, indikativní, informativní a kritický abstrakt

Formální a stylistická úprava

■ bibliografické údaje

- ❖ primární dokumenty - stejná stránka
- ❖ sekundární dokumenty + samostatné abstrakty - těsně před nebo za
- ❖ ČSN ISO 690, 690-2

■ délka

- ❖ průměr 250 slov, krátké text 100 slov, max. 500 slov (max. 1 tisková strana)
- ❖ určuje ji obsah než délka textu

■ 1. věta = ústřední myšlenka, u sekundárních druh dokumentu

Formální a stylistická úprava

- členění do odstavců jen u delších abstraktů (ne nadpisy a kapitoly)
- souvislé věty, krátké věty, logicky navazující
- klíčová slova za abstraktem (volitelně)
- slovesa v činném rodě
  - ❖ trpný rod pouze tam, kde má být zdůrazněn účastník děje
- 3. osoba, jiná osoba jen pro snazší pochopení textu

Formální a stylistická úprava

- obecná terminologie
  - ❖ definice v abstraktu ne!!!
- standardizované měrné jednotky, symboly, zkratky
  - ❖ ISO, národní normy
- nepoužívat rovnice, tabulky, vzorce, diagramy,...
- specifikace v normě
  - ❖ **ČSN ISO 214** Dokumentace - Abstrakty pro publikace a dokumentaci (únor 2001)

Anotace (annotation)

- kratší a stručnější než abstrakt
- hodnocení, info o tématu, autorovi, ...
  - ❖ i z jiných dokumentů

Druhy anotace

■ dle autora

- ❖ autorská, nakladatelská, redakční

■ dle hodnocení

- ❖ doporučující (z hlediska skupiny čtenářů)
- ❖ textologická (kvalita textu)

■ další anotace:

- ❖ analytická – strukturovaná RT dle věcných hledisek
- ❖ skupinová – více dok. na společné téma
- ❖ bibliografická – anotace v bibliografii
- ❖ informativní - nehodnotí

Další druhy RT

■ Synopse

- ❖ redukovaný text rozsáhlejších děl
- ❖ nebo RT mezi názvem a textem

■ Regest

- ❖ výtah diplomatického textu

Kdo tvoří nejlépe RT?

- autor
- odborník na danou problematiku
- knihovník/informační specialista

Požadavky na tvůrce RT

- zkušenosti
- přehled
- znalost oboru
- jazykové schopnosti

Tvorba RT

Co ovlivňuje délku RT

- délka originálního textu
- komplexnost řešeného problému
- pokrytí řešených oborů
- důležitost obsahu pro čtenáře
- přístupnost – nedostupný = delší
- účel RT

Proces tvorby

■ čtení textu

- ❖ porozumění obsahu
- ❖ linking words (spojovací, uvozovací výrazy – především, shrnuto, in conclusion, finally,...)

■ analýza

- ❖ selekce (nedůležité věci)
- ❖ interpretace (vyjádření obsahu vlastními slovy, subjektivní, myšlenkové mapy)

■ syntéza

- ❖ napsání RT

Automatická RT

- rozdělení textu na věty
- ohodnocení
- složení

Přístupy k ART

■ statistický přístup

- ❖ frekvence slov, stop slova, stemming (varianty slova, slovník), problémem synonyma

■ syntaktický přístup

- ❖ struktura textu, zákonitosti (umístění slov, významovost vět, podřazené věty, vazby, parsery pro rozložení vět)

■ sémantický přístup

- ❖ důležité části spojeny s určitými pojmy (podstatný, záměr, cíl, důležitý), kombinace

Evaluace

- zejména pro automaticky tvořené
- neexistuje univerzální návod na automatickou tvorbu RT
- možnosti srovnání
  - ❖ originální text
  - ❖ gold summary
- posouzení celku nebo jednotlivých částí

Druhy evaluace

- vnější

- ❖ účel textu, proč byl vytvořen

- vnitřní

- ❖ orientace na text a obsah

Problémy evaluace

- nikdy se nevytvoří stejný RT
- nikdy se nevytvoří stejné hodnocení

Zdroje

- *Dokumentace – Abstrakty pro publikace a dokumentaci* : ČSN ISO 214. Praha : Český normalizační institut, 2001. 15 s.
- *Referát a anotace* : ČSN 01 0194. Praha : Vydavatelství Úřadu pro normalizaci a měření, 1983. 7 s.
- MACHÁČKOVÁ, Martina. *Redukované texty v katalozích ČR* [online]. Brno, 2010. 95 s. Dostupné z WWW: http://is.muni.cz/th/179890/ff_m/Machackova_diplomova_prace.pdf. Diplomová práce. Masarykova univerzita, FF KISK. Vedoucí diplomové práce Mgr. Josef Schwarz.

Úkol 1 - vyhledávání

■ James Herriot

- ❖ tištěné zdroje
- ❖ elektronické zdroje

Úkol 2

- **V červenci se chystáte podniknout expedici na Nový Zéland. Zjistěte:**
  - ❖ Jak a za kolik byste se do země dopravili?
  - ❖ Jakou měnou budete platit? Jaký je aktuální kurz k CZK?
  - ❖ Jaké finanční prostředky budete potřebovat na ubytování na 1 měsíc?
  - ❖ S jakými dalšími výdaji musíte počítat? Kolik si na cestu vezmete peněz?
  - ❖ Vyhledejte alespoň 5 zajímavých míst, které byste chtěli navštívit?

Úkol 3

■ Chystáte se první dubnovou sobotu na hrad Buchlov

- ❖ Zjistěte, jaký přímým spoj hromadné dopravy z Brna musíte zvolit, abyste na hrad dorazili nejpozději v 11:30. Vycházet budete z Buchlovic.
- ❖ Bude hrad otevřen? Na kolik by vyšlo vstupné pro 4 člennou rodinu?
- ❖ Zjistěte, po jaké turistické značce na hrad z Buchlovic dojdete?
- ❖ Najděte nejlevnější ubytování pro 2 dospělé a dvě děti na 1 noc.

Závěr

Děkuji Vám za pozornost

Martin Krčál
krcal@phil.muni.cz